

О. Ю. Григор'єв, А. В. Тодошук, Н. Б. Іллейш
Національний університет "Львівська політехніка"

ПРОБЛЕМИ ВВЕДЕННЯ МОРАТОРІЮ НА ЕКСПОРТ ЛІСУ В УКРАЇНІ

© Григор'єв О. Ю., Тодошук А. В., Іллейш Н. Б., 2016

Досліджено стан експорту лісоматеріалів після введення мораторію, виокремлено основні проблеми, пов'язані з цим рішенням, проаналізовано реальні наслідки запровадження закону і висунуто можливі шляхи вирішення виявлених проблем. Наведено факти, які б підтверджували або, навпаки, заперечували реальність і вагомість проблем.

Ключові слова: мораторій, експорт, лісоматеріали, деревообробна промисловість, проблеми.

O. Yu. Grygoriev, A. V. Todoschuk, N. B. Illeish
Lviv Polytechnic National University

THE PROBLEMS MORATORIUM ON THE EXPORT OF TIMBER IN UKRAINE

© Grygoriev O. Yu., Todoschuk A. V., Illeish N. B., 2016

In this article was analyzed the law of Ukraine, accepted on the 1st of November 2015 "On peculiarities of state regulation of business entities associated with the sale and export of forest products". Its' aim was to stop the bulk export of wood and to provide the domestic market with raw to develop the wood industry.

At this stage, Ukraine and EU should demonstrate to potential investors that it is a reliable partner. The ban on the export of wood contrary to Ukraine's obligations as a WTO member. In addition, it directly contradicts the core principle of free trade.

The ban on export of timber from Ukraine helps develop the sector and create preferences for one sector (processors of wood) over others (forest wood processors and exporters in other countries).

In addition, the ban artificially lowers the price of wood for local manufacturers, which, of course, was the main purpose of the bill, which pushed closely by People's Deputy related to the wood industry.

Based on the conducted researches were found the main problems, that occurred among people and government because of moratorium, were analyzed the real effects of conducting this law and were offered some ways of dealing with these problems. Also, there are some facts, that can confirm or vice versa deny the reality and validity of problems.

The enormous scale and pace of forest destruction in Ukraine led to the ecological disaster in Western Ukraine. However, the rapid decline of the domestic wood processing industry caused no less catastrophic consequence to the regional economy.

To postpone the solving of the problem is equivalent to crime – to remedy the deplorable state of the industry requires a comprehensive and systematic Reform approach.

The problem worsens by the fact that all produced timber, that is exported abroad are have the highest quality.

For export mainly goes raw materials of first grade (this 70 % of the annual volume of all harvested timber).

Instead, for internal processing the available wood are mostly have only the second and third grades quality – the share of raw materials such as total internal processing by private

companies is approximately 80-90 % for both varieties. So we were in a paradoxical situation where low-quality timber going to the closing of energy needs. Meanwhile, construction companies buy semi finished products such as timber in the EU. It is not a secret that these products are made from the Ukrainian timber.

The conducted research helps to make some conclusions, such as the law about forbiddance of wood export is enough effective based on the analyses of the last 7 months, it has a lot of positive aspects. But also there are some drawbacks that prove the imperfection of this law and it should be changed in better way to achieve the results we want.

Key words: moratorium, export, timber materials, timber industry, problems.

Постановка проблеми. Поповнення Державного бюджету є однією з найголовніших проблем України сьогодні. Джерел оподаткування, що є основою надходжень до нього, є доволі багато. Від усіх цих джерел вимагається максимальна віддача коштів і ми не звертаємо уваги на те, що деякі з них є вичерпними.

Одним з таких джерел є експорт товарів, сировини, науки, освіти тощо. Зупинимось на сировині, яку Україна інтенсивно експортує, замість того, щоб виготовляти з неї продукцію на вітчизняному ринку. Різновидів експортованої сировини є багато, але глобальна проблема для держави сьогодні постала з одним видом – деревиною.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Різні аспекти розвитку деревообробної сфери України розглянуто у багатьох працях вітчизняних авторів, а також аспекти розвитку цієї сфери за кордоном розглянуто у працях зарубіжних авторів, зокрема: С. А. Генсірук, О. І. Фурдичко, В. С. Бондар, Е. А. Зінь, В. І. Павлов, Б. І. Колісник, В. І. Ткачик, О. М. Шубалий, І. М. Синякевич, І. Р. Юхновського, Толчанова З. О., Л. В. Дейнеко, П. М. Купчак, Я. В. Коваль, О. О. Пінчевська, Саганюк М. П., Івонча П. М., Пінчевська О. О., В. С. Бондар [2], С. А. Генсірук [2], Я. Я. Дяченко [5], О. І. Фурдичко [2], О. І. Шаблій [10] та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Вирубка лісів і вивезення лісоматеріалів набули величезних масштабів. Найлісистішими територіями є Закарпатська, Івано-Франківська, Волинська, Рівненська, Житомирська області, які знаходяться біля кордону із сусідніми державами. Страждають цілі регіони від опустошення територій, що призвело до забруднення повітря, зсувів, паводків. Йдеться не тільки про екологічні проблеми, але й фінансові. Відомо, що експортування сировини без глибокої обробки характерне для слаборозвинених держав, адже сирий матеріал не приносить таких прибутків до бюджету, як продукція, яка зазнала певної обробки чи вивозиться у готовому вигляді для споживання.

Для того, щоб зупинити цей процес, 1 листопада 2015 року був прийнятий Закон “Про особливості державного регулювання діяльності суб’єктів підприємницької діяльності, пов’язаної з реалізацією та експортом лісоматеріалів” (про мораторій на експорт лісо- та пиломатеріалів у необробленому вигляді) (законопроект № 1362) [1].

Цей документ передбачає заборону на вивезення за кордон деревини на 10 років. У пояснювальній записці до цього закону говориться про те, що продаж деревини за кордон став пріоритетним напрямком діяльності суб’єктів господарювання.

Мета роботи – виявити проблеми, пов’язані із заборонаю експорту кругляка та навести рекомендації щодо його вирішення.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні забороняється вивозити деревину та пиломатеріали у необробленому вигляді (лісу круглого у вигляді колод, стовпів, з транспортною вологістю більш як 22 %; пиломатеріалів завтовшки понад 70 мм з транспортною вологістю більш як 22 %). Цей закон не впливає на таке дерево, як сосна. Її вивезення наразі є дозволеним, але закон про заборону вступає в дію з 1 січня 2017 року.

Як і усі закони, мораторій має як позитивні, так і негативні наслідки. Думки щодо доцільності його втілення є дуже розбіжними. Одні вважають, що таким способом можна збалансувати вирубку з відтворенням лісу, експорт із внутрішнім споживанням. Але також існує думка, що такий процес призупинення експорту призведе до виникнення інших проблем, зокрема:

- безробіття;
- скорочення надходжень до Державного бюджету;
- невдоволення бізнес-партнерів з Європейського Союзу;
- контрабанда [2].

Завдання цієї роботи полягає у дослідженні обґрунтованості цих проблем, вивченні його слабких сторін. Також оцінюватимуться справжні наслідки, які спостерігаються на вітчизняному ринку з дня прийняття цього закону і можливі шляхи вирішення проблем, що постали з початку його втілення.

Аналізуючи різні джерела інформації, можна дійти висновку, що впровадження мораторію має кілька негативних наслідків. Але не усі з них реально підтверджені, деякі навіть є неправдивими.

На думку багатьох людей, впровадження цього закону призвело до скорочення робочих місць, частка безробіття зростатиме, адже велика кількість людей зайняті у лісовій промисловості. Лісники, які займалися вирубкою лісів, вважають, що без експорту лісоматеріалів лісництво закінчиться. Еколог міжнародної благодійної організації “Екологія-Право-Людина” Петро Тестов стверджує, що заборонити усі суцільні вирубки лісів нереально. До того ж деякі ліси потрібно вирубувати з погляду охорони природи. Багато регіонів України “живуть з лісу”, у лісовій галузі працюють сотні тисяч людей, а податки від вирубок – це наповнення місцевих бюджетів, – зауважує еколог. Повна заборона вирубки, на його думку, буде неефективною [3].

Насправді даних, які б підтвердили таку думку, не існує. Почнімо з того, що мораторій не передбачав призупинення вирубки. Він мав на увазі лишень заборону експорту, але реалізацію сировини на вітчизняному ринку. Це означає, що навіть за деякого скорочення вирубок через менший попит на деревину, робочі місця будуть забезпечені, адже в середині країни потрібно розвивати лісову промисловість. Дерево потрібно піддавати глибшій обробці. Це означає, що підприємства, які займатимуться деревиною, зможуть забезпечити робочі місця працівникам. Крім того, потрібно розвивати меблеву промисловість, що також означає відкриття нових підприємств і збільшення кількості робочих місць.

Наступна проблема постала у скороченні надходжень до Державного бюджету. Вирубка лісів забезпечує надходження валюти до держави – 150 млн доларів щорічно, та сплати податків і зборів до Державного та місцевого бюджетів, внески до страхових фондів. Враховуючи те, що держава не може виділити кошти на вирощування лісу та його охорону, завдяки реалізації деревини, зокрема і на експорт, підприємства можуть здійснювати лісогосподарські заходи [2].

Отже, існує думка, що скорочення експорту лісоматеріалів зменшить податкові надходження від експорту до Державного бюджету. Так, з одного боку, така думка є правдивою, адже скорочується вивезення через кордон продукції, яка оподатковується. А з іншого, – експорт продукції глибшої обробки або ж готової продукції збільшить податкові надходження до бюджету, адже податки на готові вироби чи оброблені матеріали є вищими. Для недопущення скорочення надходжень ми повинні розвивати деревообробну промисловість, а також підприємства, що виготовлятимуть продукцію, тим самим збільшуючи податкові надходження у бюджет України.

Третя проблема є також важливою, оскільки Україна все робить для того, щоб вступити до Європейського Союзу. За Угодою про Асоціацію сторони не мають права встановлювати кількісні обмеження на експорт або імпорт товарів, окрім мит та акцизів. Мораторієм Україна порушується ця умова. Заступник міністра економічного розвитку і торгівлі Наталія Микольська заявила, що через заборону експорту лісу-кругляка, Україна може не отримати другий і третій транш від ЄС в 1,2 млрд євро. Першу частину грошей Україна отримала ще у 2015 р.

Крім того, Уряд керується захистом та підтримкою національного виробника, а виступаючи в Європі, спирається на те, що потрібно покращити екологічний стан лісів в Україні. Насправді мораторій на експорт не є ефективним. Навпаки, до дня його прийняття вирубка збільшилася у кілька разів і набула величезних масштабів. Отже, можна зробити висновок, що беручи до уваги екологічний стан України, потрібно було прийняти мораторій на вирубку лісів [5].

Можливим вирішенням такої проблеми є збалансування експорту лісоматеріалів. Якщо з Угоди випливає, що Україна повинна експортувати деревину, то потрібно встановити її об'єм, який може бути вивезений до ЄС. Але це не повинно впливати на забезпеченість вітчизняного ринку деревиною і частина податків, які надходять від ЄС за експорт, повинні направлятися на відтворення лісів.

Уряд також розглядає питання щодо скасування мораторію і впровадження аукціону на деревину. У цій системі вони звертають увагу на два аспекти:

1. На аукціон для нерезидентів надходитиме лише той ліс, який виставлявся на продаж для резидентів і не був реалізований. Кабінет Міністрів України посиляється на те, що деревина невеликого діаметра не є цікавою українським виробникам, тому її можна було б реалізувати за кордоном.

2. Деревина, що виставляється на аукціон для резидентів, продається без права на експорт, що повинно унеможливити маніпуляції [5].

Ця система також має багато недоліків. Зокрема, виділяють один із них, відповідно до якого, дискримінація залишається, адже нерезидентам дістанеться тільки та деревина, яка не зацікавила українських виробників. Співрозмовник ЄвроПравди запевняє, що: “У ЄС прекрасно розуміють, що звичайне скасування мораторію, у парламенті провести неможливо. А отже, треба шукати компроміс”. На його думку, схема подвійних аукціонів повинна пропрацювати 3 роки і після того нерезиденти повинні зрівнятися з вітчизняними виробниками.

Вагомою проблемою після прийняття мораторію сьогодні постає контрабанда. Люди, які часто подорожують або живуть близько до залізниці, спостерігають вантажні потяги, що завантажені колодами, які експортуються до інших країн. Беручи до уваги приклади Львівської митниці, найчастішими виявами контрабанди є фальсифіковане оформлення митної декларації. Оскільки сьогодні експорт сосни є дозволеним, у митній декларації зазначають цю породу деревини, а у вагонах знаходяться різні породи, які під час огляду виявляють наші митники. Крім того, у декларації зазначають дефекти, яких не існує. За законом, товарна позиція 44003 не підлягає експорту. До неї включають колоди, які використовують для варіння целюлози чи виробництва сірників. Ці колоди, на відміну від паливних колод, ретельно сортують, піддають обкоруванню чи лущенню і, як правило, ці колоди не повинні бути ламаними, колотими, скривленими, сучкуватими чи роздвоєними. Тобто у митній декларації дерево оформлене, як гниле або з кривизною, для того, щоб воно “втратило цінність” для України і експорт за кордон був дозволений. Ще одним прикладом втрати цінності є оформлення експортованих колод як паливної деревини. Тому, за аналізом статистики, спостерігається, що експорт саме порубаної паливної деревини має тенденцію до зростання з часу прийняття мораторію.

Також не можна закривати очі на те, що навіть за зупинки експорту, масове спустошення лісів не припиняється. Виникає питання, як запропонована аукціонна норма вплине на проблему масових вирубок? Кабінет Міністрів України дійшов висновку, що причиною цієї проблеми є непрямі контракти. Тобто будь-який масив лісу можна купити, адже лісники визнають цю вирубку санітарною, а деревину продають за прямим контрактом. Вихід з цієї ситуації Уряд бачить у системі аукціонів, але він визнає, що навіть цього не достатньо, адже лісова галузь є однією з найкорупційніших. Альтернативою подолання цієї проблеми може бути розширення мораторію не тільки на експорт, а й на вирубку. Утім це також не буде повним вирішенням проблеми. Якщо санітарні вирубки є одним із методів контрабанди, потрібно також встановити жорсткий контроль за її проведенням [5].

Щоб оцінити, наскільки впровадження мораторію є ефективним для України, після півроку його дії був проведений аналіз статистичних показників за цей період. Для виправдання намірів

Уряду щодо скасування мораторію, перший віце-прем'єр міністр України Степан Кубів заявив на Погоджувальній Раді ВР, що бюджет втрачає величезні кошти через заборону експорту. Щоб підтвердити такий висновок, Народний депутат (РПЛ), Голова Комітету з питань промислової політики та підприємництва України, член Національної Ради Реформ, кандидат економічних наук Віктор Галасюк зробив депутатське звернення до ДФС і отримав офіційну відповідь. Думка Степана Кубіва виявилася непідтвердженою [7].

Отже, після аналізу даних, депутат зробив такі висновки:

1. Деревообробна та паперова промисловості почали стрімке зростання на фоні стагнації промисловості (рис. 1).

Рис. 1. Обсяг реалізації продукції з першого півріччя 2012 р. до першого півріччя 2016 р.

Ось, як бачимо з рис. 1, обсяг реалізації промислової продукції за перше півріччя 2016 р. порівняно з аналогічним періодом попереднього року у дол. США скоротився на -6 %. У той самий час деревообробна промисловість продемонструвала приріст +15 %, а меблева – +12 %.

Рис. 2. Обсяг експорту оброблених лісоматеріалів з першого півріччя 2010 р. до першого півріччя 2016 р.

Тобто деревообробна та меблева промисловості із введенням мораторію зросли, незважаючи на “просідання” промисловості загалом.

2. Експорт оброблених лісоматеріалів почав стрімко зростати на фоні падіння загального товарного експорту (рис. 2).

З цього графіка можна зробити висновок, що сукупний товарний експорт за перше півріччя 2016 року порівняно з аналогічним періодом попереднього року у дол. США скоротився на -11 %. Натомість експорт оброблених лісоматеріалів зріс на 12 %, що поповнило торговельний баланс на 22 млн. дол. США лише за півроку дії мораторію.

Більше того, зростання обсягів реалізації та експорту деревообробної промисловості у першому півріччі 2016 р. відбулось переважно за рахунок наявного обладнання, оскільки введення в експлуатацію нового обладнання відбувається з певним часовим лагом.

3. Податкові надходження від галузі до Держбюджету почали істотно зростати (рис. 3).

Рис. 3. Сплачені податки до Бюджету підприємствами деревообробної, паперової та меблевої галузей з першого півріччя 2012 р. до першого півріччя 2016 р.

Рис. 4. Обсяг імпорту верстатів для обробки дерева з першого 1 півріччя 2010 р. до першого півріччя 2016 р.

Суми податків, сплачених до Бюджету підприємствами деревообробної, паперової та меблевої галузей за перше півріччя 2016 року (мораторій діяв) порівняно з аналогічним періодом попереднього року (мораторію не було) у дол. США, зросли на 18 %.

Тобто бюджет теж істотно виграв від мораторію навіть менш ніж за рік його дії.

4. Інвестори повірили та почали вкладати кошти у галузь (рис. 4).

Обсяг імпорту верстатів для обробки дерева – одна із складових інвестицій у галузь – за перше півріччя 2016 р. (мораторій діяв) порівняно з аналогічним періодом попереднього року (мораторію не було) у дол. США збільшився у 3,5 раза! [6].

Така активізація інвестиційної діяльності є наочним випереджальним індикатором майбутнього зростання обсягів виробництва та експорту галузі, створення нових робочих місць, додаткових надходжень до бюджетів усіх рівнів.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Як бачимо, думки і наслідки щодо ефективності прийняття мораторію є дуже розбіжними. Головними проблемами, з якими зіштовхнеться держава, вважають безробіття, скорочення надходжень до Державного бюджету, посилення порушення митних правил і навіть зростання контрабанди тощо. З іншого боку, очікуються і позитивні зрушення: зменшаться вирубки лісів, покращиться екологічна ситуація в країні, збалансується експорт лісоматеріалів, збільшиться зайнятість у сфері обробки лісо-матеріалів, надійдуть інвестицій у деревообробну галузь у вигляді передових технологій тощо.

На жаль, мораторій не є ефективним інструментом припинення або принаймні скорочення вирубки лісів. Тому необхідно розглядати безліч альтернатив, які б могли покращити ситуацію, але потрібно врахувати усі аспекти “за” і “проти” мораторію, для того, щоб задовольнити усі сторони, які задіяні у цій галузі, використовуючи передовий досвід провідних країн світу.

Ця тема сьогодні є надзвичайно актуальною і потребує негайного вирішення для забезпечення кращого майбутнього наших лісів і держави загалом.

1. Президент підписав закон про мораторій // ZN, UA. – Режим доступу: <http://dt.ua/ECONOMICS/poroshenko-pidpisav-zakon>. 2. Кому належатимуть українські ліси // Антикор. – Режим доступу: http://antikor.com.ua/articles/34599komu_nalehatimutj_ukrajinsjki_lisi. Мораторій на експорт і заборона вирубок: чи врятує це Карпатський ліс? // Tyachiv News. – Режим доступу: <http://tyachivnews.in.ua/novini/zakarpattya/7685-moratory-na-eksport-zaborona-virubok-chi-vryatuye-ce-karpatskiy-ls.html>. 4. Мораторій на вивезення лісу: відмінити не можна залишити // (РБК–Україна). – Режим доступу: <https://daily.rbc.ua/ukr/show/moratoriy-vyvoz-lesa-otmenit-nelzya-ostavit-1462962730.html>. 5. Лісу бути? Чому Кабмін хоче скасувати мораторій на експорт деревини // ЄВРОПЕЙСЬКА ПРАВДА. – Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/articles/2016/03/25/7046785/>. 6. Мораторій на експорт лісу-кругляка вигідний Україні // ЦЕНЗОР.НЕТ. – Режим доступу: http://censor.net.ua/blogs/3653/moratoryi_na_eksport_lsukruglyaka_vigdniyi_ukran. 7. Мораторій на експорт лісу-кругляка вигідний Україні // ЮРЛИГА. – Режим доступу: http://jurliga.ligazakon.ua/blogs_article/710.htm.